

Z I N E M A

BETRAYED ("BRUMAS DE TRACION"). Irakurle argia —ifioiz makurtu baldinbada orrelakorik lerro txaldan auek irakurtzera— oartu da noski onezkero ezititudala oso gogoko «Cinemascope», «Superscope» eta antzeko izenak daramazkiten sistema berri arrigarriak. Zaartzen ari naizelako edo, irudiak andi-zabaldula zinemaren barrena eta gogoa meartzen eta agortzen ari direlako edo.

«Ezpazerate aurtxo biurtzen, etzerate sartuko zeruetako erreinuan», esan zuen Norbaitek. Orrelako zerbait ipifii bear lukete maiz asko zine-atarietan. Baiña emen eskatzen zaigun aurtasuna ezta gogo garbia eta apala. Geiago eskatzen zaigu: aurtasunaren orde umekeria, ate-atzean uztea sartzerakoan arrazoi-eskarmentuak. Ainbeste eta ainbeste oar eta deiren ondoan, noiz ikusiko ote dugu onako au: «Amasei urtetatik gorakoei debekatu?»

Eztizkizuet aipatuko erakutsi dizkiguten «Muxu-zapi» delako baten azken-gerrateko ibillerak. «Oien madria nor dan» ikusi duenak daki, eta ikusi duenak, ongi aditu baditu ere, eztu geiennetan gogo andirik izango besteri esateko.

Gauza berri bat badu orratik film onek, berri eta aipagarria: Lana Turner'en illea, orizta izana, beltza da oraingoan. Badakizute beraz, film au ikustera bazoazte, etzeratela esku-utsik etxeratuko. Clark Gable-ren kaskoa —ai, gurearen gisa!— gero eta urdifiago ageri dela ere esango nizueke, baiña ori badakizute onezkero, nik bezain ongi.

SIGN OF THE PAGAN ("ATILA, REY DE LOS HUNOS")

«Arrigarria da —dio, gutxi gora-beera, maiz aipatzen du-
dan Donostia'ko kritikiko erne eta trebe batek— zein zuzen da-
billen film au gertatutakoen ondoan, zein zeazkiro biztu duen
Douglas Sirk'ek aldi joana. Bakan ikusten dugu orrelakorik Ipar-
Ameriketarik datozkigun gauzetan».

Egia da, aitor dezagun leenbaitleen, eztugula Atila au gure
aurtzaroko eskola-liburuetan ikusi genduen Jaunaren Zigor ika-
ragarri ura. Baiña Historia H-dunak aurrerapide galantak egin
bide ditu geroztik ona, gairako jakintza-mota guztiek bezala,
eta nor gera gu gure kritikorearen aldean film onetako gertaka-
riak egiazkoak, edo egi-antzekoak beifipein, diren ala ez era-
bakitzeko?

Atila gizarajoa! Gogorrean ezin, eta azpi-janean lilluratzan
dute Erromar izeneko gizakume apain aiek, bere etxean bertan
etsaikeriak sortuz, bere gogoia amets utsalen bidez naasiz. Si-
fiestarazten diote azkenean martiriak berak ere —«candidatus
martyrum exercitus»— bideratuko zaizkala, burrukarako ger-
tu. Besterik merezi zuten doakabeak.

Txori-malo bat izaki film onetan giza-neurrikoa, eta aren az-
ken gaiztoa ikusi bear. Naigabetzen gaitu orrexek. Egingo gendu-
ke, ordea, benetako Atila, gure aurtzaroko belarraren etsai amo-
rratu ura, etzukeala Douglas Sirk'ek orren erraz azpiratuko.

VERACRUZ. Erraldoiak ditugu berriz ere, Altzo-ko Andia-
ren neurriko gizon-emakumeak. «Superscope»-an egiña omen dago.
Exer gaitezen bada aalik urrutien.

Berriz ere ontzia zabala dela derizkiogu, baiña edaria urria,
eta ez onenetakoa. Urruti gaudelako bear bada. Robert Aldrich'ek
—Venezia'n bigarren Zillarrezko Leoi eraman du aurtan— ain-
bestean moldatzen ditu irudi moldakaitzak, ofiziale ikasiari da-
gokionez. Elia Kazan'en «Viva Zapata» gogorazteko saio bat edo
beste egiten du, erdi parregarri erdi negargarri. Barka bekio, ez-
paitzekien zer ari zen.

«Azkenean —besteren itzak artuko ditugu aoran—, ikusia ze-
goenez, Ben Trane zintzoak iltzen du Joseph Erin biurria». «Gaiz-
killeak eztu ifioiz irabazten»: lelo ori ere nonbait entzuna bide
duzute. Zergatik ordea orrenbeste aldiz entzun eta ikuserazi?
Etzaigu iñor ari gau ta egun bi ta bi lau direla esaten. Dioten
bezin gauza argia ote da ori?

INFERNUKO ATEA. Ezta gutxi esan film onen koloreaz,
eta alaz guztiz ere ez geiegi. Alakoa da izan ere: ugaria, gisakoa,
bizia izanik den nabarmenkeri apurrenik gabea.

Esango nuke, ortaz kanpora, eztela «Rashomon» adina-
koa, beste Japon'en egindako film bat aipatzeko. Giza-izaera barre-

nenaz mintzatzen zitzaigun «Rashomon», gizona gizon —naiz Japon'en, naiz Euskal-errian— egiten duten zer nagusi orietaz. Emen berriz, kolorea baztertu ezker, bereizgarriak daude agerian: oitura, aurpegi, arropa, etxe...

Arrotz- eta urrutitasuna dugu emen gailen. Ezagutzen ezitugun antzezlariek eskeintzen digute, antzektoki nabar zoragarri batean, oi ez bezalako antzezkizun bat. Darion arrotz-usaiak kilikatzen ditu gure zentzu-adimenak. Dardara ordea axalekoa da, egun-argiak urratzen duen amets-itxura, ur eragiñak ertze-ko gauzen erraiñua bezala.

Zein ikusgarri orratik eguna joan eta eguna etorri begietaratu nai diguten film-andana gogaikarriaren artean!

REAR WINDOW ("LA VENTANA INDISCRETA"). Nonnai aurkitzen du Hitchcock'ek billa dabillen gaia. Bereganatzen du, eta itzultzen digunak, naiz azala era askotakoa izan, mami bat du beti: zalantza.

Gai aukerakoa topatu du oraingoan W. Irish'en ipui batean. Elbar batek, obeto esan elbarritu batek, eztu leioa beste ikuskitunik: leiotik ikusten duen etxartea alegia. Udako beroak zabaldu ditu auzoko leioak, eta leio orietan barrena sumatzen du aldamenen gertatzen den zerbait. Ez osoro aatik: bear adiña ez, eta agian bear baiño gelago.

Emaztea il ote du auzoko morrosko orrek? Badirudi baietz, badirudi ezetz. Elbarrituak eta guk, jakina, baietz izatea nai genduke. Emango ote digu Jainko onak nai goragarri ori baterik ikusteko grazia? Egingo nuke baietz, baiña eztiot, bada ezpada ere, iñori agertu nai gorderik dagoena, ezta auziaren gorabeera ugariak azaldu ere.

Senar-emazte orietaz gaiñera, beste zenbait auzokoren bitzita ere erakusten digu kamera zorrotzak. Eta geienoi atsegin zaigunez giltza-zulotik zelatan egotea, egon gindezke emen adidi, batere lotsa eta damurik gabe. Ezta egokiera txarra.

Zergatik «La ventana indiscreta»? Ez ote litzake zuzenago, eta biziago, «Ventana al patio»?

MUERTE DE UN CICLISTA. Bide ederra egin du Bardem'ek Berlanga'rekin batean egin zuen «Esa pareja feliz» artatik onera.

Eniñoakizue gertakizunen berri ematera: izenak berak salatzzen ditu aski. Bardem'en kontaera ditekean arin, labur eta zoliena da. Eztu utsik, ezta betegarririk ere. Onenen parean jar daiteke, lotsarik gabe. Eztio iñori zorrik.

Baiña oraingoan etzaigu Bardem kontatzen asi noiz ta nola konta badakiela erakusteko. Ipuiak badu miztoa, eta suge-miztoa gaiñera. Nabari zaio eztela gaia zenbaiten (askoren edo gutxi

batzuen?) gogoko izango eta ala ere, edo orrexegatik beragatik, batere beldur eta kupidarik gabe azaldu nai luke. Badirudi egiñaalean minberatu bearrean dabillega minbera ditezkeanak. Ezin esan, bada, eskua gorde duenik: geiegi agertu du, aukeran.

Ezta gaitz antzematen zer gertatu zaion. Eguneroko arto be-ro usai nabarmenak okitu du nonbait, eta arnaspideren bat ireki bear leer-eztanda gaizto egingo ezpazuen. Ondore maku-rrak izaten ditu usai orrek geiegi artzen bada. «Gaiñalde zuri-tuak naikoa erakutsi eta goraipatu ditugu —esan du berekiko—, goazen bein zoko illunak miratzera». Eta, estalki apaifien az-pian aztarrika asi ezkeru, badakigu gutxi gora-bera zer agertu-ko den. Ezta arritzeko Bardem'ek ustelkeria ateratzea eskua betean.

Zerk eragin dio? Gorrotoak, betiko axal-eder-zaleak dioten bezala, ala maitasunak? Maitasunak ezpaititu nai-ta-ez begiak lausotzen, aitzitik argitu eta zorroztu egiten ditu sarri. Eta maitasun begi erne ori ezta batzuetan, geienetan ezpada, kaxkarre-na izaten. Geure buruari ederretsirik, agertzea komeni ezten alde txarrak azpikoz gora alderantziz ari geranean, maitasuna ote dugu beti eragille?

Bardem'en garraxieki gorrarena egin diote askok emen. Aize-erauntsia edo olatu zakarra datorrenean egiten dena: burua ma-kurtu eta aoa itxi. Aulduko da aren kemena eta ixilduko da noiz-pait aren burrunda. Eta leenago ixil dedin, ezpedi aipa ere.

Maiz aipatzen dugun, eta maizago aipatu bear gendukean kritiko batek eman digu geroxeago «Españia'ko zinema onaren» artean egin duen aukeramena: «Historias de la radio»-rekin, «El Judas», «La mies es mucha», «Un caballero andaluz», eta abar. «Abarretan», eztakigu Bardem'en filmen bat, au edo aurre-ragokoa, sarturik ote dagoen. Gorde dezaiola Jaunak begia lu-zaroan! Eztakiola beintzat gerta Doniane-inguruan sorgifñaren begiari gertatu oi zaiona!

ULISSE. Herbart'ek esan zuen, oker ezpanago, eztela «Ody-ssea» baiño irakurgai egokiagorik aurrak grekoa ikasten abia-tzeko. «Odyssea»-n, izan ere, itsaso goldatu-gabean barrena za-baltzen diren bide bustiak eta urak inguratzen dituen lurralde izkutuak izaki beldurgarriz josiak daude oraindik, aur-ametse-tan edo aur-ipuletan bezalaxe. An daude nonbait kuzkurtuak pixti itxurako arkaitz-zurrunbilloak, lamiak, Tartalo gizon-jalea...

Ezta noski ori bakarrik «Odyssea», baiña ori ere bada. Eta nor ausar zitekean orrenbeste arriskuren erdian grekorik mal-tzur eta burutsuena, Ulyse alegia, izan ezik? Eta, ausartzea as-ko eztela, nor atzera itzul urteen buruan, artaz kanpora, oso

eta bizi —Simbad Mariñela geroago bezala—, bere jaioterri arri-
tsura?

Eztute gaizki zinemaratu —Italiarren eskua ageri da ortan—
zaarrak ondu duen ipui eder au. Iraultzean, ala bear-ta, zen-
bait gauza gelditu dira leengo ontzian: jainko-jainkosak aurre-
nik, ain giza-irudiko eta alaz ere ain bestelako. Beste zenbait
utsarte nabari dira, baita oial zaarrari eztagozkion adabakiak
ere: infernuetara jeistea zakur-amets edo sorginkeri utsal biur-
tu da, ardoa egiteko ezta maats-aleak oinkatzea aski, liktore-aiz-
korak —orrela izendatzen baitituzte Ithaka'ko jauregian ikus-
ten ditugunak— etziren noski ugariak garai artako Grezia-n,
eta gaiñera gaiñerakoak. Au ere bai: oroimen-galtze edo amne-
siarik gabe lasai geldi gindezkean beingoz beintzat.

Beste esankizunik ere badago, larriagorik bear bada. Ulysse'ri
—zergatik, ordea?— alako Luzifer-airetxo bat erantsi diote, edo
Prometheu-airea, Grezia'tik aldegin nai ezpadugu. «Ulysse'ren
ibillerak —adierazi nai digute ia irudi bakoitzean— erakusten
digutena auxe da: jainko etsaiei, Izadiaren indar itsuei alegia,
gogor egitean dago gizonaren anditasuna. Onela, bere bizi la-
burra, beldur eta kupidarik gabe, galbidean ipintzen duelarik,
jasotzen du bere burua, ilkorra izan arren, jainko illezkorren
gaiñetik». Eta atertu gabe aditzera ematen diguten irakaspen
ontaz jabetu ezpagaña ere —eztigu guziori argitasun berbera eman
Jainkoak: zinemagille izango gifañake bestela, zinema-ikusle izan
bearrean—, astiro azaltzen digute azkenean «De rerum natu-
ra»-tik artua dirudien itzalditxo baten bidez. Ezta arritzeko be-
raz Ulysse'k Poseidon'en estatua itsasora amiltzea film onetan,
eta oiua ta garraxika aditzera ematea bere izena Tartalo begi-
bakarrari.

Olako arrokerietan ibilliko zitzaizuten Aias Oileu bat —«Onik
irtengo nauk, baita jainkoek besterik nai badute ere—, baiña
ez Ulysse. Etzion oni agian jainko-maitasunak gelegi eragingo,
baiña bai jainko-begiramenak edo, garbiago esateko, jainko-bel-
durrak. Eta au omen da egiazko jakinduriaren oifarrri nagusia.
Etzukean, bada, ezin bestean izan ezik, iñor aserraraziko, ez
goikorik ez beekorik. Bada ezpada ere, esango luke euskaldun
jatorrak.

Batez beste, ordea, jantzi berri atsegifaña egokitu diete an-
tziñako bertsoei. Aspaldiko ontzi bateko irudi beltzetatik itzuria
dirudi Kirk Douglas'ek. Eta ba ote dago esan bearrik eztela
begi-nekea Silvana Mangano berriro ikustea?

L. M.